

i resandet av minnesvården efter Gunnar. Det sannolikaste torde vara, att stenen är rest efter Gunnar av hans två döttrar, sonen Kättilbjörn, hustrun Gillög och bröderna Fastulv och Jorund.

Åby, Vaksala sn.

I *Ransakningarna* 1667—84 har J. Hadorph gjort anteckningen: »Wid Åby En Runesteen.» Någon runsten från denna plats är emellertid icke känd. Måhända beror Hadorphs uppgift på förväxling av namnen Åby och Råby (U 976).

I R. Dybeck, *Svenska runurkunder* 2 (1857), s. 17 meddelas följande: »I Lars Bures samlingar af ritningar af Runstenar, förvarad å Riksbiblioteket, samt mig anvisad af vice Bibliothekarien G. E. Klemming, förekommer en ritning af en del af en Runsten, som enligt vidfogad anteckning skall finnas i Waxala socken. Egorna äro icke nämnda.» Den inskrift, som sedan följer, tillhör runstenen U 998 vid Skällerö (Marielund) i Funbo sn. Dybecks uppgift är icke alldeles korrekt. På den teckning, som finnes i den åsyftade handskriften (F 11 i Kungl. Biblioteket; teckningarna äro av J. Rhezelius), finnes icke alls någon »vidfogad anteckning» om att runstenen skulle tillhöra Vaksala sn. Klemming och Dybeck har slutit sig till detta av att teckningen, utan någon som helst lokaluppgift, har blivit, kanske först i senare tid, inbunden i den del av handskriften, som innehåller runstenar från Vaksala sn. Teckningen finnes emellertid på ett ursprungligen löst blad, av annat format än handskriften i övrigt.

978. Gamla Uppsala kyrka.

Pl. 32.

Litteratur: B 387, L 184, D 1:170. J. Peringskiöld, *Vita Theodorici* (1699), s. 482, *Monumenta Uplandica per Thiundiam* (1710), s. 180 f.; A. De la Motraye, *Voyages en Europe, Asie et Afrique*, Tome 2 (1727) s. 310 (sv. övers., 1918, s. 159); O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 58; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 173; *Kyrkoinventarium* 1829; O. v. Friesen, *Runstenar i Uppland och Gästrikland undersökta 1899—1901* (ATA); S. Lindqvist, *Gamla Uppsala fornminnen* (1929), s. 59; *Fornminnesinventering i Gamla Uppsala sn 1937—38* (G. A. Hellman m. fl., ATA).

Äldre avbildningar: J. Peringskiöld, teckning (F 18, bl. 2 och 7), träsnitt (i Peringskiöld a. a., s. 180 och B 387); De la Motraye a. a., pl. 8 (vid s. 238); Dybeck (D 1:170); v. Friesen foto (ATA, UUB).

Runstenen är inmurad i absidväggen utvändigt på södra sidan, omedelbart intill långhusväggen och straxt V om södra korfönstret.

Runstenen synes icke ha varit känd för Bureus, och den omtalas icke heller i *Ransakningarna*. Peringskiöld omnämner 1699 helt kort »Sighvidi Angliæ Lustratoris monumentum Runicum, cujus inscriptionem delineavimus inter monumenta apud fanum veteris Upsaliæ exstantia». En utförlig beskrivning lämnar han 1710: »Åfwan på Altaret i gamla Vpsala, är en rödachtig Runesteen såsom til en bordskifwa vplagder, hwilken jämwäl efter Kyrkians Hedniska förändring blifwit från sin Herres rätta Grafställe tagin, och efter thetta heliga bordets storlek på kanterna afslagen. Ja förvtan thet, som Altarets murmästare således af kanten slagit, är ock en stor deel af eftersta Runeslingan genom wädeld och nedfalne stockar afbränder för 450. åhr sedan, förr än Ärchiebiskops sätet här ifrån til Österarus eller nya Vpsala flyttes, så at samma förbemälte Steen behåller nu allenast emot fyra alnars längd och halftredje alnars bredd; doch störste delen af Runerne behåldne.» B 387: »I gamla Upsala Kyrka»; L 184: »I kyrkan, på altaret.» — Fransmannen A. De la Motraye, som under sin resa i Sverige 1716 också kom till Gamla Uppsala, meddelar om besöket i kyrkan där: »En y entrant dans le vestibule, on foule aux pieds une pierre *Runique* où est la figure d'un grand bateau et celle d'une espece de grande Croix de Malte au dessus [= U 979]. Lors qu'on est entré dans le Temple, on en peut voir sur l'Autel une autre qui lui sert de table, avec la figure et les caracteres representez à la Planche dont voici l'explication [= U 978]. — Sigvidicus fameux par ses expeditions militaires en Angleterre a dressé ce Monument en memoire de Vitarfus, son bon pere. Dieu soit propice à son

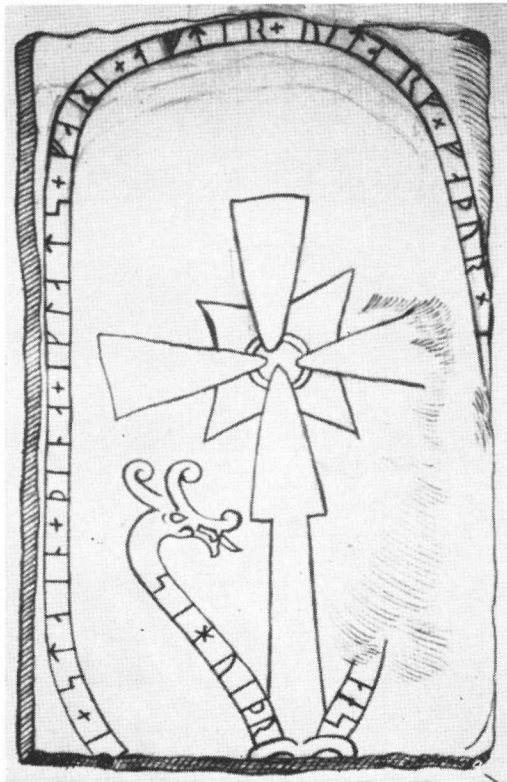


Fig. 89. U 978. Gamla Uppsala kyrka.
Efter teckning av Peringskiöld (F 1 8, bl. 2).

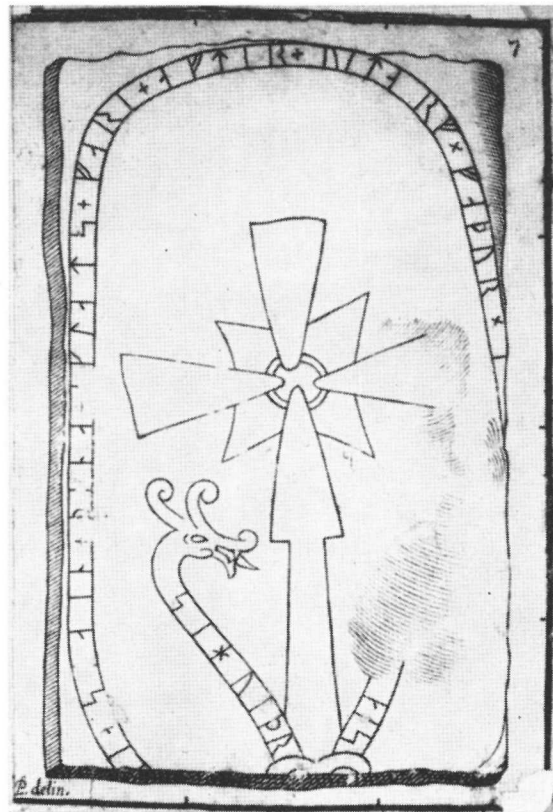


Fig. 90. U 978. Gamla Uppsala kyrka.
Efter teckning av Peringskiöld (F 1 8, bl. 7).

ame! — C'est tout ce qui merite d'être remarqué dans cette Eglise.» — And. Celsius har granskat inskriften den 25 jan. 1726. — Enligt kyrkoinventariet 1829 fanns i kyrkan två runstenar (U 978 och 979): »På södra sidan i Choret nära altaret ligger en rödachtig runsten, på kanterna afslagen: 3 al. 20 t. lång 2 1/4 al. bred.» År 1856 blev det gamla, murade altaret, som stått fritt mitt i absiden, borttaget, och runstenen insattes på sin nuvarande plats i kyrkväggen. — Dybeck: »Fordom har denne runsten utgjort altarbord i kyrkan, men blef för några år sedan insatt i yttre sidan af kyrkans södra vägg.» Runstenens kända historia är sålunda i korthet, att den på 1600-talet låg såsom altarbord, år 1829 var ersatt i denna funktion och lagd på kyrkgolvet i altarets närhet och år 1856 blev insatt på sin nuvarande plats i kyrkväggen. För att kunna användas som altarbord blev stenen tyvärr illa kanthuggen både nedtill och på h. sidan, varigenom också en del av inskriften har gått förlorad.

Ljusröd sandsten. Höjd 2,29 m., bredd 1,40 m. Ristningen är tämligen djupt huggen och i stort sett väl bevarad.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 387):

sihuiþr ... - i + **stain** + **pina** + **iklats** + **fari** + **iftir** + **uitarf** + **fapur** [+ ... sia] ... ku ---

Sigviðr [ræist]i stæin þenna Ænglandsfari æftir Vidiarf, faður ...

»Sigvid Englandsfararen reste denna sten efter Vidjärv, [sin] fader ...»

Till läsningen: Intet sk framför 1 s. Efter namnet **sihuiþr** kan knappast ha följt något annat än verbet **raisti**, varav sista runan 9 i är bevarad och ett litet fragment av närmast föregående

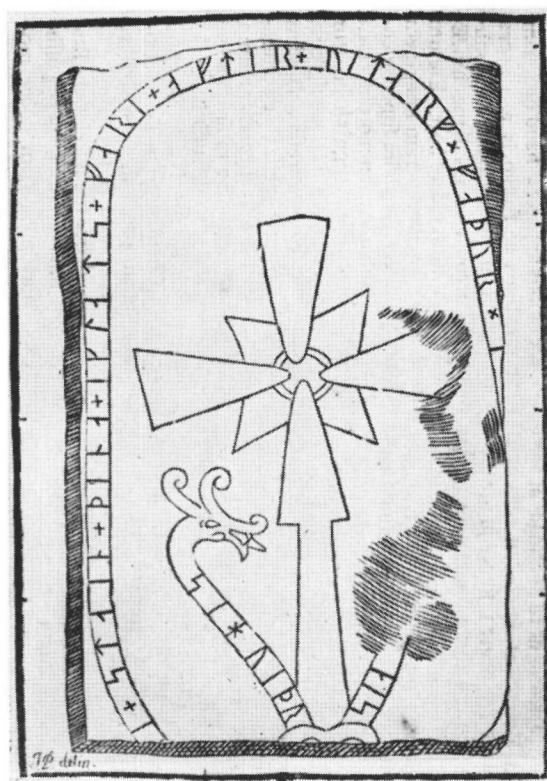


Fig. 91. U 978. Gamla Uppsala kyrka.
Efter B 387.



Fig. 92. U 978. Gamla Uppsala kyrka.
Ur: A. De la Motraye, Voyages, T. 2 (1727), pl. 8.

runa. 19 i och 20 k äro icke stungna; icke heller 29 i. Namnet 34—39 **uitarf** är fullt tydligt. Övre delen av 43—44 **ur** är bortstött, liksom det följande av inskriften utmed h. kanten. Den nedifrån uppåtgående runslingan med inskriftens slut är svårt skadad, om på grund av eld, såsom Peringskiöld påstår, är ovisst. Mycket svagt kan här skönjas 48 **a**. Runorna 49—50 **ku** äro däremot tämligen säkra. Därefter endast grunda rester av tre stavar.

B 387: 29 **a**; 46—48 **sia** tydligt; däremot saknas r. 49—53. — Celsius: 29 **a**; 39—45 saknas: »altartaflan skynde bort det öfriga»; 46—53 **s + a - ki**, varefter: »altartaflan tog ther emot». De sista runorna stodo i »ormstierten, som var aldeles illa medfaren, och stora skifvorna borta, så at knapt dessa runor syntes». »**ki** omissa a Peringsk. Alia vero addita — nisi forte removeat tabulam altaris, et ea viderit, que tecta fuere A. Celsio.» — Dybeck: 29 **a**; r. 46—53 saknas. — v. Friesen: 29 **a**; r. 46—53 saknas. »På höger sida om det stora kors som upptar ristningens midtparti skönjas svagt på den starkt vittrade ytan spår af runor och ornamentik.»

Peringskiöld anser sig kunna komplettera den defekta inskriften och ge den följande översättning: »Sigwid Englandsfare reste thenna Steen til åminnelse efter sin goda fader Witarf, hans siäl Gud hielpe!» Och han kommenterar detta på följande sätt: »Vår Sigwider . . . titulerar sig sielf Englandsfare, af then ort han oftast rest til. Äfwen så ihugkommes en Asiafare på Gredby Runesteen i Sorunda Sochn [Sö 224]. En Moesiafare på Grönsta Stenen i Södermanlands Kloster Sochn [Sö 110]. En Griksfare eller Greklandsfare på Wedyxe Stenen i Vpland [U 956]; Twänne ÖsterRijksfarare, på Edeby Stenen i Södermanland [Sö 224]; Och många Wästerlands eller Hispaniafare, med flere andre sådane Vthlandsfarare, på Wäre berg och stenar nämnde, efter the fordom warit antingen sielfwe anförare, eller fölgachtige vti store til främmande länder här ifrån gjorde krigståg, hwilkas minning framdeles i Werket med sielfwa Monumenterne

införas skola, så wäl som ett stort antal med Steen- och Bergritningar, här i landet vprättade efter the Göther som i Engeland och Yrland, tid efter annan, för många hundrade, ja några och tusende åhr sedan döde blifwit. — Af förberörde wår Englandsfares Christeliga önskning öfwer sin faders Witarfs siäl, kan man sluta thenna Runestenen warit vprester i then siuende åldern efter wårs Herras Christi födelse.» Peringskiöld redogör därefter utförligt för vikingatågen till England och den engelska missionen i Sverige.

Ornamentiken är enkel och saknar konstnärlig prägel. Ristningen domineras av det väldiga korset. Den torde härröra från en relativt sen tid, då kristendomen redan hade slagit igenom vid Uppsala. Materialet, sandsten, kan möjligen tyda på att stenen har varit rest på en kristen kyrkogård. Någon gång under medeltiden blev den väldiga stenen sedan inlagd som altarbord i kyrkan.

Om namnet *Sigviðr* se Sö 276, 294, om *Vidiarfkr* E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 99. Sigvid kallar sig själv *Ænglandsfari*; detta ord är icke känt från någon annan inskrift. Det förekommer emellertid i den isländska litteraturen som tillnamn (se E. H. Lind, *Norsk-isländska personbinamn*). Namnet innebär givetvis, att Sigvid brukat göra färder till England, sannolikt köpmansfärder. Jfr *grikkfari* U 956.

Sigviðr reisti stæin þenna Ænglandsfari är exempel på s. k. omfattning: appositionen följer icke omedelbart efter sitt huvudord, utan däremellan står predikatet med dess närmaste bestämning objektet. Om denna ordföljd se Lis Jacobsen i *Danmarks runeindskrifter*, Tekst (1942), s. 873 f. med där cit. litt.

979. Gamla Uppsala kyrka.

Pl. 33.

Litteratur: B 380, 382, L 185. J. Bureus, F a 10: 2 n:r 132, F a 5 s. 54 (marginalanteckning); J. Rhezelius, F l 1 n:r 102; O. Rudbeck, *Atlantica* 3 (1698), s. 28 (nytrycket 1947 s. 40); J. Peringskiöld, *Monumenta Uplandica per Thiundiam* (1710), s. 177 f.; A. De la Motraye, *Voyages en Europe, Asie et Afrique*, Tome 2 (1727), s. 310 (sv. övers., 1918, s. 159); O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 57; *Kyrkoinventarium 1829*; R. Dybeck, *Reseberättelse 1862* (ATA); S. Lindqvist, *Gamla Uppsala fornminnen* (1929), s. 59.

Äldre avbildningar: J. Bureus, teckning (i F a 10: 2); J. Rhezelius, teckning (i F l 1); O. Rudbeck, träsnitt (i *Atlantica*, Planschbandet, Fig. 6); osign. träsnitt i B 382; J. Peringskiöld, teckning (i F l 5: 3), träsnitt (i *Peringskiöld, Monumenta* 1710 och B 380).

Stenen står rest mot kyrkans västra gavelmur, 1,5 m. N om vapenhusets norra vägg.

Stenen var känd redan av J. Bureus; han har avritat den i sin skissbok »Runahäfd» (F a 10: 2). Under bilden har han gjort en anteckning, varav första raden sedan har blivit omsorgsfullt uttraderad; återstoden lyder: »när the Svenske först komo på Svenska Jorden». Utan tveivel har Bureus i ristningen trott sig finna en avbildning av de skepp, som användes då svenskarna inflyttade till Sverige. Platsen anges vara: »Vti Gamble Ubsala kyrkedörr.» Jfr en anteckning i »Sveorum Runæ» (F a 5): »Den i Kyrkedören har ett Skip med kors.» J. Rhezelius: »Gam. Vpsala Sochn. Vthi Kyrkiedören är denna stenen.» — O. Rudbeck omtalar »Stenen i Gambla Upsala Templets dörr lagder». — Peringskiöld är som vanligt ordrik och fantastisk i sin beskrivning: »Wid ingången til äldre delen af gamla Vpsala Kyrkia finnes allenast ett litet afbrått af en gammal Runesteen, wid första Gudztienstens och Kyrkians Hedniska forandring, ifrån sitt rätta rum tagin, och til en tryskelsteen, mitt i dören inlagder, hwilkens afritning doch nu må wara wår första. — Här på synes hwarken skrift eller åhrtal, thet ena hafwer aldrig warit brukeligt i äldre tiderne at tillsättia; Men Runerne äro af åldern och afwundsfulla Menniskior aldeles förslitne och rundt omkring afslagne, til äfwentyrs af then orsaken at samma Runerijtning innehållit Hedniska gudarnas, the äldsta Ättfäders och Konungars namn och heliga titlar.